

ANALIZA POTREBA KORISNIKA SREDNJOŠKOLSKOG I VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U MOSTARU ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM

UDRUŽENJE MLADIH PSIHOLOGA

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

Mostar, januar 2015

SADRŽAJ

PREDGOVOR	2
UVOD	3
PRAVNI OKVIR	4
<i>Relevantni strateški i zakonodavni okvir u Bosni i Hercegovini</i>	4
PROCJENA POTREBA SREDNJOŠKOLSKE POPULACIJE U MOSTARU ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM	8
<i>Anketa o izboru zanimanja</i>	8
<i>Pilot projekat: Obuka za izbor zanimanja i razvoj karijere „Tvoja karijera – tvoj život“ (februar 2012. – april 2014)</i>	11
PROCJENA POTREBA STUDENTSKE POPULACIJE ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM U MOSTARU	12
<i>Mentalno zdravlje studentske populacije</i>	12
<i>Ispitivanje potreba studenata za savjetodavnom podrškom kroz neformalne edukacije</i>	13
<i>Pilot projekat „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“</i>	15
<i>Tematski grupni treninzi za lični i profesionalni rast i razvoj:</i>	16
<i>Individualna psihološka podrška u rješavanju akademskih, emocionalnih, međuljudskih i drugih problema</i>	17
<i>Procjena potrebe dodatne pripreme studenata za tržište rada</i>	19
POTREBA POSLODAVACA U FBiH ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM ZAPOSLENIKA	21
ZAKLJUČAK	22
PREPORUKE ZA UNAPRIJEĐENJE NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA KORISNIKE SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U MOSTARU.....	23
PREPORUKE ZA UNAPRIJEĐENJE NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA KORISNIKE VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U MOSTARU	24
PRILOZI.....	25

PREDGOVOR

Slično kao i u ostalim sektorima u zemljama tranzicije, i bosansko-hercegovački obrazovni sistem je izložen stalnim promjenama i reformama. Nova vremena postavljaju nove izazove koji traže prilagođavanje i nova znanja. To znači da i korisnici srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja moraju stalno nadograđivati svoje kvalifikacije u cilju povećanja konkurentnosti na tržištu rada.

S obzirom na visoku stopu nezaposlenosti mladih u Mostaru, opravdano se postavlja pitanje u kojoj mjeri obrazovni sistem u Mostaru trenutno priprema mlade za tržište rada.

Prema tome, pored formalnog obrazovanja, definisanog kao institucionalno obrazovanje koje podrazumijeva proces koji se događa unutar jasno definisanog i određenog formalnoobrazovnog sistema s krajnjim rezultatom sticanja određenih znanja i sposobnosti, adekvatan sistem neformalnog obrazovanja je veoma važan segment u cjelokupnom sistemu promjena.

Neformalno je obrazovanje tip obrazovnog procesa koji podrazumijeva izvaninstitucijske obrazovne aktivnosti kojima se stiču određena znanja i vještine, a sudjelovanje je u takvim aktivnostima dobrovoljno.

Neformalno obrazovanje teži omogućiti svakoj osobi da bude akter u svim onim sadržajima i programima koji su tokom formalnog obrazovanja i u njegovu okviru bili nedostupni ili ih se gotovo nikako nije doticalo. Cilj neformalnog obrazovanja jest da „obezbjedi svim korisnicima da ostvare i održe neophodne sposobnosti za obavljanje svojih uloga u poslovnom procesu“ (Zubović, 2010, 29).

Oba navedena oblika obrazovnih aktivnosti zajedno čine homogenu cjelinu koja se naziva konceptom cjeloživotnog učenja.

Neformalno obrazovanje korisnika srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja ne može se svesti na pojedinačne obuke. Potrebno je stvoriti kontinuiran i sistematski proces usavršavanja kroz neformalno obrazovanje, jer se jedino kroz kontinuirani rad može doći do pozitivnih promjena u obrazovnom sistemu, te posljedično, i na tržištu rada.

Da bi neformalno obrazovanje imalo svoj smisao, potrebno je utvrditi konkretne potrebe korisnika srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja u Mostaru.

Cilj „Analize potreba korisnika srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja u Mostaru za neformalnim obrazovanjem“ je da utvrdi da li je, i ako da, u kojem obliku, sistem neformalnog obrazovanja potreban, te da se definišu i predlože rješenja za identifikovane potrebe, a sve u cilju upotpunjavanja usluga obrazovnog sistema u Mostaru.

Stope nezaposlenosti mladih koče razvoj cjelokupne države, te je evidentno da su ovakve promjene put ka jačanju bosanskohercegovačkog društva u cjelini. Adekvatno usmjeravanje mladih je zadatak koji iziskuje jasne smjernice i strategije. Međutim, u nedostatku interesovanja i sredstava državnih institucija, nedostaju i konkretni koraci. Stoga se čini uistinu značajnim raditi na ovom problemu iz pozicije NVO sektora koji je u stanju da okuplja mlade, pomaže im u stvaranju jasnije i sigurnije vizije o vlastitoj budućnosti, kao i jačanju njihovog glasa i položaja.

Analiza je autorsko djelo Udruženja mladih psihologa, a izrađena je u okviru projekta „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

UVOD

Poražavajući statistički podaci ukazuju na alarmantno rastući „odljev mozgova“ iz BiH. Naime, BiH je po „odljevu mozgova“, odnosno postotku odlaska studenata i visokoobrazovanih kadrova u inozemstvo, peta najgora zemlja u svijetu, pokazao je zadnji izvještaj Svjetskog ekonomskog foruma (WEF). Statistički podaci potvrđuju da je BiH od 2004. godine napustilo više od 20.000 ljudi i da se trend rasta nastavlja. To potvrđuju i podaci istraživanja o mladima u Bosni i Hercegovini „Glasovi mladih“ iz 2012. godine, prema kojima bi čak 65,6 posto ispitanika napustilo zemlju radi privremenog rada, a 52,3 posto kako bi se nastanili u drugoj zemlji. Nešto više od trećine ispitanika (38,1 posto) otišlo bi na duže vrijeme (ili zauvijek) u inostranstvo.

Nadalje, bitno je naglasiti da je obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini specifičan i po tome što svaka etnička skupina ima zaseban nastavni plan i program, zbog čega mladi imaju vrlo malo prilika za interetničku saradnju, odnosno postoji vrlo malo inicijative za uspostavljanje saradnje među mladima bez obzira na nacionalnu pripradnost. Segregiran obrazovni sistem u Mostaru doprinosi stvaranju predrasuda među mladima u ovom gradu, koji nemaju prilika za zajedničke obrazovne ili kulturne aktivnosti.

Ovakvi podaci ukazuju na to da je neophodno unaprijediti obrazovni sistem, koji je dodatno unazađen i nedostatkom profesionalne orijentacije, zbog čega još od završetka srednje škole ne postoji adekvatno usmjeravanje mladih za budućnost na tržištu rada. Naime, neophodne su inovacije u sistemu obrazovanja koje bi omogućile uspostavljanje sistema profesionalne orijentacije, karijerno savjetovanje, unaprijeđenje znanja i vještina neophodnih za tržište rada.

Rezultati pojedinih istraživanja, provedenih u posljednjih nekoliko godina, pokazuju da su neki od faktora koji utiču na nepovoljan položaj mladih na tržištu rada između ostalog:

- zastario i nefunkcionalan obrazovni sistem koji nije u skladu sa potrebama tržišta rada, zbog čega se mladi nalaze u situaciji da posjeduju diplomu, ali ne i vještine i kompetencije neophodne za stvaranje i napredak u karijeri;
- nedostatak informacija vezanih za funkcionisanje i situaciju na tržištu rada koje bi omogućile bolju razmjenu informacija o mogućnostima zaposlenja i potakle mobilnost radne snage (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013.).

Sagleda li se visoka stopa nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini koja doseže čak 57,9% (Svjetska banka, juni 2013.), opadajuća kvaliteta visokog obrazovanja u našoj državi, kao i rastuće nezadovoljstvo i pasivnost mladih u BiH, evidentno je da je to problem koji utiče na cijelu zajednicu.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovanište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

PRAVNI OKVIR

Bosna i Hercegovina je poduzela određene korake u promociji neformalnog obrazovanja, uglavnom kroz pojedinačne inicijative organizacija. Ona je, zajedno s ostalim zemljama Jugoistočne Evrope, potpisnik Memoranduma o cjeloživotnom učenju. Potpisivanjem Memoranduma, Bosna i Hercegovina je preuzela obveze u oblasti cjeloživotnog učenja, gdje stoji da će strane saradivati s ciljem podizanja općeg i srednjeg stručnog obrazovanja, uključujući i neformalno obrazovanje.

Relevantni strateški i zakonodavni okvir u Bosni i Hercegovini

Strateški dokumenti koji su u prethodnom periodu usvojeni u Bosni i Hercegovini, a predstavljaju važnu osnovu i daju okvir za razvoj sistema neformalnog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine su:

1. Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007 – 2013. godine (Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007 – 2013. godine. Službeni glasnik BiH broj 65/07.)

Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini je izrađena za period 2007 – 2013. godine, što znači da je rok za njenu implementaciju već istekao. Ipak, mnogi zaključci i preporuke iz Strategije koji se odnose na oblast neformalnog obrazovanja i dalje vrijede. Među zaključcima navedenim u Strategiji po značaju se mogu izdvojiti sljedeći:

- „Usluge profesionalne orijentacije su nerazvijene, kako u obrazovnom, tako i u sektoru tržišta rada;
- Ono što se nudi u okviru obrazovnog sektora nije povezano sa cjeloživotnom perspektivom upravljanja karijerom, što je primarna karakteristika ove oblasti;
- Većina inicijativa prisutnih u ovoj oblasti odvija se na pilot osnovi uz podršku ograničenih donatorskih sredstava;
- Informacione tehnologije nisu dovoljno iskorištene, kako bi se na vrijeme osigurale relevantne i transparentne informacije o zanimanjima i razvoju karijere.“ (Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007 – 2013. godine. str. 47.)

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovanište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

2. Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008 – 2015 (Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008 – 2015. Službeni glasnik BiH broj 63/08.)

Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH daju glavne pravce razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini u periodu od 2008. do 2015. godine. Pravci razvoja obrazovanja utvrđeni u navedenom dokumentu temelje se na globalnom pristupu obrazovanju definiranom u Milenijskoj deklaraciji UN-a (Millennium Development Goals) i ciljevima Evropske unije u pogledu poboljšanja kvaliteta i efikasnosti obrazovanja i obuke, njihove dostupnosti i prohodnosti unutar zajedničkog evropskog prostora. U Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u BiH, obrazovanje se posmatra kao osnova društveno-ekonomskog razvoja i ulaganje u ljudske resurse. Dokument promovira koncept cjeloživotnog učenja, a u njemu se ističe potreba razvoja jedinstvenog sistema školskog i profesionalnog usmjeravanja, koje će pojedincu omogućiti usluge obavještanja, usmjeravanja i savjetovanja u svim fazama karijere. (Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008 – 2015. str. 12). Školsko i profesionalno usmjeravanje se identifikuje kao jedan od mehanizama za razvijanje veza između obrazovanja i svijeta rada. U tom kontekstu, daje se preporuka za uspostavljanje Centara za razvoj karijere u srednjim školama, koji bi bili u stalnom kontaktu sa pedagoško-psihološkim službama u školama i centrima za profesionalnu orijentaciju, relevantnim nevladinim organizacijama, te ustanovama za zapošljavanje. Pored navedenog, predlaže se uspostavljanje centara za razvoj karijere pri visokoškolskim ustanovama.

3. Strategija učenja o poduzetništvu u obrazovnim sistemima u Bosni i Hercegovini za period 2012 – 2015. s Akcionim planom implementacije. (Strategija učenja o poduzetništvu u obrazovnim sistemima u Bosni i Hercegovini za period 2012 – 2015. s Akcionim planom implementacije. Službeni glasnik BiH broj 31/12.)

Strategija učenja o poduzetništvu podržava uvođenje učenja o poduzetništvu u postojeće predmete u okviru nastavnih planova i programa na svim nivoima obrazovanja, kao sastavni dio procesa cjeloživotnog učenja. Strategija slijedi definiciju poduzetništva Evropske unije, a ona glasi:

„Poduzetništvo se odnosi na mogućnost pojedinca da ideju pretvori u djelo. Ono uključuje kreativnost, inovativnost i sposobnost preuzimanja rizika, kao i mogućnost da pojedinac planira i provede projekte kako bi postigao određene ciljeve. Ovaj koncept pomaže svima u svakodnevnom životu, kod kuće, kao i među društvom; čini uposlenike svjesnijim konteksta svoga posla i sposobnijim da iskoriste prilike, te predstavlja podršku poduzetnicima u pokretanju društvenih ili komercijalnih aktivnosti“. (Strategija učenja o poduzetništvu u obrazovnim sistemima u Bosni i Hercegovini za period 2012-2015. sa Akcionim planom implementacije, str. 2-3.)

Strategija ističe „smisao za inicijativu i poduzetništvo“ kao ključnu vještinu koja se zahtijeva na svim nivoima obrazovanja, ali i za uspješno funkcionisanje u radnoj sredini i drugim sferama života. Ove vještine omogućavaju poduzetničko ponašanje, kao što je uvođenje novina u proces učenja kroz podsticanje prepoznavanja problema, kreativnosti, inovativnosti, prihvatanje izazova, prepoznavanja mogućnosti, pronalaženja načina za prevazilaženje problema, te imaju širi kontekst od pukog promovisanja poslovnih vještina. Shodno navedenom, učenje o poduzetništvu predstavlja važan aspekt neformalnog obrazovanja jer je poduzetničko ponašanje jedan od zahtjeva koji poslodavci imaju prema budućim zaposlenicima, a nedostatak ovih vještina može biti značajna prepreka za pronalazak odgovarajućeg zaposlenja ili napredovanja u karijeri.

4. Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini za period 2010 – 2014.13 Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007 – 2013. godine (Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini za period 2010 - 2014. Službeni glasnik BiH broj 77/10)

Strategijom zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010 - 2014. definirani su sljedeći prioritetni ciljevi: 1. Unaprijediti djelotvornost, efikasnost i upravljanje politikama i institucijama tržišta rada; 2. Unaprijediti zapošljivost žena i muškaraca, a posebno najugroženijih; 3. Promovirati inkluzivni i zapošljavanjem bogat rast i smanjiti deficit produktivnog zaposlenja i dostojanstvenog rada.

Ističe se da su posredovanje u zapošljavanju, profesionalna orijentacija i savjetovanje, izvođenje aktivnih programa zapošljavanja i pružanje informacija na tržištu rada funkcije koje službe za zapošljavanje u BiH ne obavljaju u cijelosti, zbog različitih razloga (ograničeni finansijski i ljudski resursi, zakonski okvir i dr.). Također, ovom strategijom je definisano da je potrebno unaprijediti obuhvat profesionalnog savjetovanja i pomoći u traženju zaposlenja radi budućeg zapošljavanja.

5. Strategija jačanja funkcije posredovanja u javnim službama za zapošljavanje u FBiH Vlada Federacije BiH je na 130. sjednici, održanoj 3. 9. 2014. godine, usvojila Strategiju jačanja funkcije posredovanja u javnim službama za zapošljavanje u FBiH.

Ovom strategijom su definisana tri strateška cilja:

1. Brzo i tačno ostvarivanje prava koja proističu iz statusa nezaposlenosti;
2. Efikasna integracija nezaposlenih osoba na tržište rada;
3. Razvijeni kapaciteti javnih službi za zapošljavanje u skladu sa novim metodama rada.

Okvirni akcioni plan pokriva period od 2014. do 2017, odnosno 2020. godine.

U Strategiji je istaknuto da se, prema podacima Centra javnih službi zapošljavanja zemalja jugoistočne Evrope, kao mjera aktivne politike zapošljavanja najviše prakticira karijerno vođenje i savjetovanje. U skladu s internacionalnim iskustvima, osiguranje adekvatnog intenziteta savjetovanja, optimiziranje procedure trijaže i karijerna orijentacija su definisani u Strategiji kao važan prioritet u efikasnoj integraciji nezaposlenih osoba na tržištu rada. Također, istaknuto je da je nužno uspostaviti odgovarajući pravni okvir u Federaciji BiH koji bi osigurao priznavanje neformalnog obrazovanja koje omogućava napredak u karijeri i donijeti strategiju obrazovanja odraslih.

Pored toga, Strategija ukazuje da službe za zapošljavanje moraju olakšavati stručnu i geografsku mobilnost u cilju usklađivanja ponude radne snage s mogućnostima zaposlenja u raznim profesijama, regionima ili državama. Kako bi se preduprijedili disbalansi, neophodno je poduzeti mjere koje se odnose na profesionalnu orijentaciju studenata i đaka koji su u procesu donošenja odluka o budućim zanimanjima.

6. Analiza stanja o mogućnostima sticanja radnog iskustva mladih u Federaciji BiH sa preporukama (2013)

Ovaj dokument je nastao u okviru Programa zapošljavanja i zadržavanja mladih (YERP), koji je finansiran sredstvima Fonda za dostizanje milenijjskih razvojnih ciljeva UN-a (MDG-F). Program YERP u Bosni i Hercegovini su implementirale sljedeće UN agencije: IOM, UNDP, UNFPA, UNICEF i UNV u saradnji sa vladinim i nevladinim organizacijama u BiH, uključujući: Federalni zavod za zapošljavanje, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Institut za razvoj mladih KULT, Omladinska informativna agencija (OIA), Udruženje poslodavaca Federacije BiH. Među ključnim preporukama ovog dokumenta nalaze se i sljedeće preporuke, koje se odnose na oblast karijerne orijentacije:

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovanište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

- „Izraditi strategiju karijerne orijentacije;
- Nabaviti softver za karijernu orijentaciju (samostalno informisanje o razvoju karijere) koji bi bio dostupan u školama. Iskoristiti mogućnost finansiranja iz međunarodnih projekata;
- Povećati broj centara za informisanje, savjetovanje i obuku CISO i klubova za traženje posla.
- Formirati centre za razvoj karijere;
- Organizovati sajmove zanimanja, praksi i stipendija u saradnji sa poslovnim sektorom i NVO“ (Analiza stanja o mogućnostima sticanja radnog iskustva mladih u Federaciji BiH sa preporukama (2013). str. 64.)

7. Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. godine

Dokument Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH od 2012. do 2022. godine rezultat je inicijative Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke da, u skladu sa Bolonjskom deklaracijom, zaključcima ministarskih konferencija koje su pratile dalji razvoj bolonjskog koncepta, Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju i Zakonima o visokom obrazovanju u kantonima Federacije BiH, podzakonskim aktima, zaključcima usvojenim na međunarodnim okruglim stolovima organizovanim tokom 2010. i 2011. godine, i konačno, rezultatima provedenih javnih rasprava o nacrtu dokumenta, izradi zajedničke strateške pravce za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Bosni i Hercegovini. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila je Strateške pravce razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. godine na svojoj 72. sjednici, održanoj 24. 1. 2013. godine.

Među važnijim zaključcima i preporukama ovog dokumenta nalaze se sljedeće:

- formirati centre za razvoj karijera pri visokoškolskim ustanovama,
- otvaranje centara za cjeloživotno učenje (LLL),
- omogućiti razvoj i produbljivanje stručnih znanja, vještina i sposobnosti prilagođavanja programa tržištu rada.

Iako pravni okvir za neformalno obrazovanje u BiH postoji, potrebno je precizno utvrditi kakve vrste neformalnog obrazovanja su komplementarne formalnom obrazovanju mladih u BiH, odnosno, još preciznije, u Mostaru. S obzirom da je prema Zakonu o mladima FBiH definisano da su „mladi“ osobe u životnoj dobi od navršениh 15 do navršениh 30 godina starosti“, u ovoj Analizi će se definisati potrebe korisnika srednjoškolskih i visokoškolskih obrazovnih sistema, tj. srednjoškolaca i studenata s područja Grada Mostara.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

PROCJENA POTREBA SREDNJOŠKOLSKE POPULACIJE U MOSTARU ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM

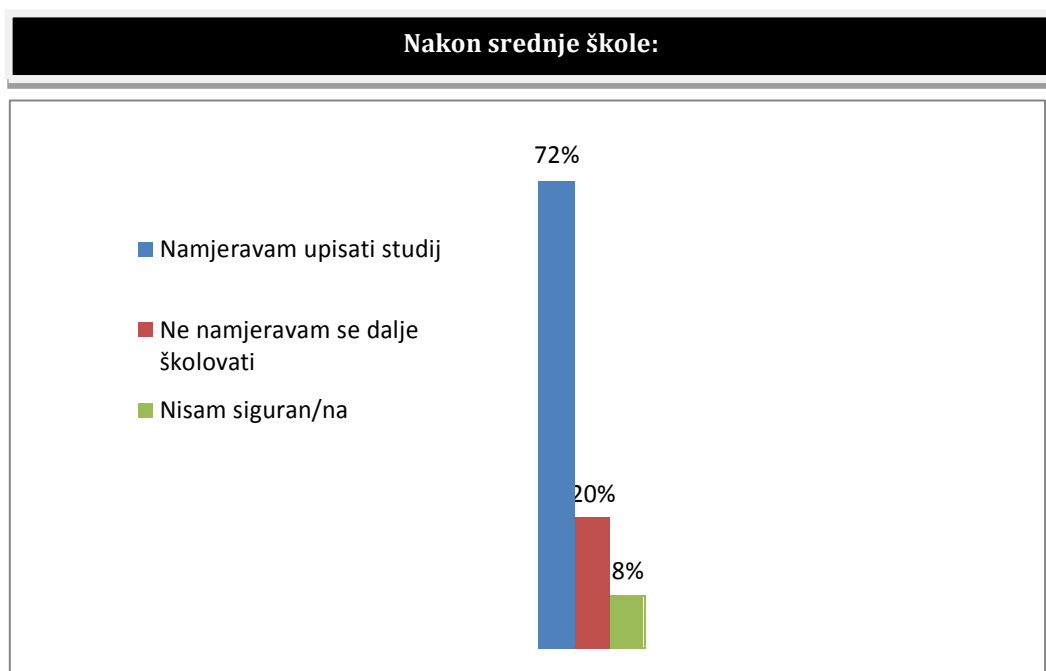
Iako u Mostaru postoje dvije javne visokoobrazovne institucije (Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru i Sveučilište u Mostaru), u posljednjih 5 godina je primijećen povećan trend odlaska maturanata s područja Mostara na vangradske studije.

Anketa o izboru zanimanja

U februaru 2012. godine, Udruženje mladih psihologa je sprovelo anketiranje nad 230 maturanata s područja Grada Mostara. (Anketa o izboru zanimanja, Udruženje mladih psihologa, 2012).

Anketa je sadržavala 10 ajtema koja su uključivala socio-demografske podatke o ispitanicima, stavove o nastavku studiranja nakon srednje škole u Mostaru i stavove o javnim visokoobrazovnim institucijama u Mostaru.

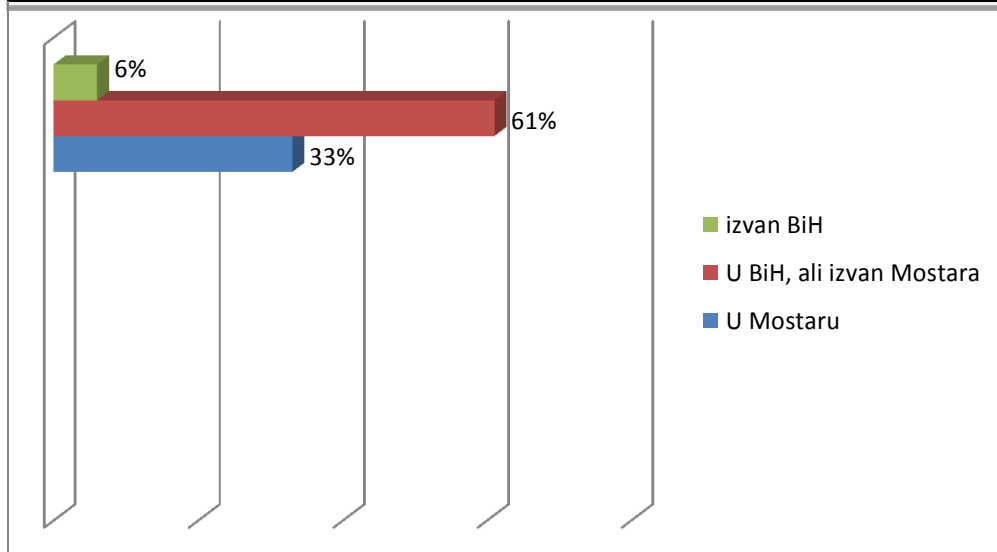
Rezultati anketiranja su pokazali da od 230 anketiranih maturanata, njih 72% namjerava nastaviti školovanje nakon srednje škole.

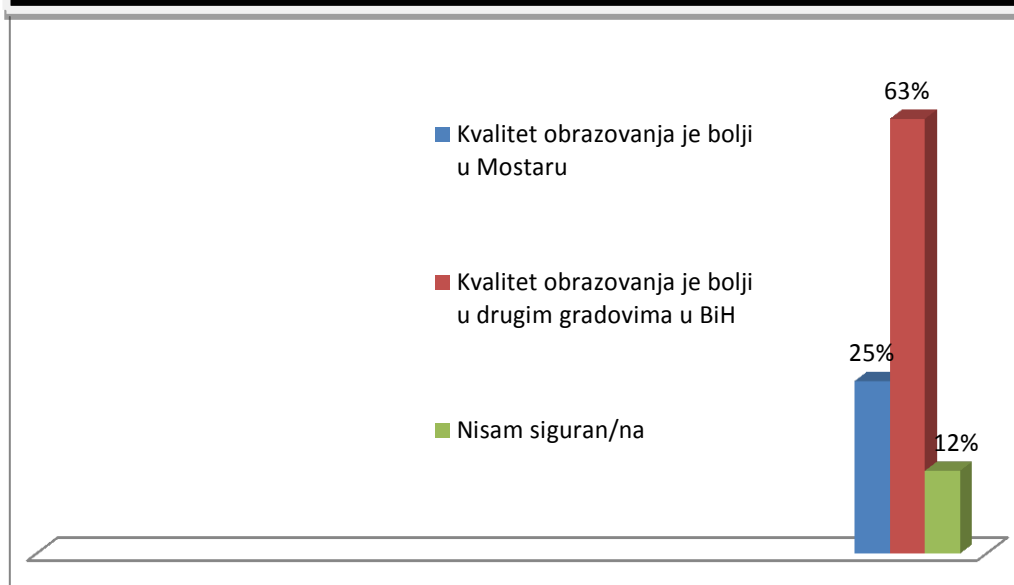
Istraživanje je sprovedeno u 18 srednjih škola, usljed čega se rezultati mogu smatrati reprezentativnim. Veliki procent maturanata koji su izrazili želju za nastavkom školovanja su ohrabrujući. Međutim, stavovi istih o obrazovnim institucijama u Mostaru su poražavajući, te su u skladu sa trendom odljeva mozгова iz Mostara.

Naime, tek 33% maturanata je namjeravalo nastaviti studij u Mostaru, dok je 63% stava da je kvalitet obrazovanja u Mostaru lošiji nego na obrazovnim institucijama u drugim gradovima u BiH.

**Ukoliko namjeravate upisati studij, molimo da odgovorite na sljedeće pitanje:
Gdje namjeravate nastaviti studij:**

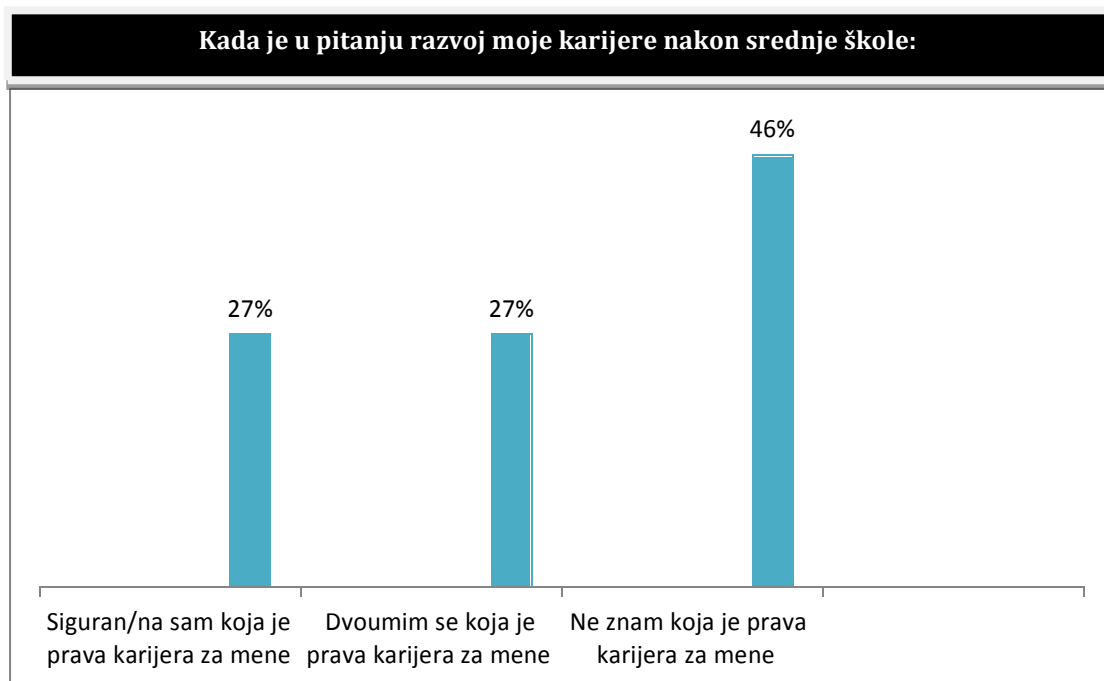
Ukoliko namjeravate upisati studij, molimo da odgovorite na sljedeće pitanje: U odnosu na univerzitete u BiH, kvalitet obrazovanja u Mostaru je:

Jedan od zaključaka sprovednog anketiranja je da maturanti s područja Grada Mostara nisu dovoljno upoznati s mogućnostima studiranja u Mostaru, te da je potrebno inicirati prezentiranje studijskih programa sa dvije javne visokoobrazovne institucije u Mostaru u svim srednjim školama u Mostaru, u cilju smanjenja odljeva mozgova iz Mostara.

Pored toga, alarmantan je podatak o odluci izbora karijere anketiranih maturanata.

Naime, samo 27% ispitanika je sigurno u odabir svoje karijere nakon srednje škole, dok se 27% njih dvoumi, a čak 46% maturanata ne zna koja je prava karijera za njih.

Evidentno je da je nedostatak profesionalnog usmjeravanja u sistemu srednjoškolskog obrazovanja, ali i neformalnog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima u BiH problem kojem je posvećeno vrlo malo pažnje. Takvo stanje može se reflektirati kroz nepotpuno ili nikakvo projiciranje potencijala osobe. Sagleda li se visoka stopa nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini koja doseže čak 57,9% (Svjetska banka, juni 2013.), opadajuća kvaliteta visokog obrazovanja u našoj državi, kao i rastuće nezadovoljstvo i pasivnost mladih u BiH, evidentno je da je to problem koji utiče na cijelu zajednicu.

U Evropskoj uniji već odavno je prepoznat značaj karijerne orijentacije za dostizanje ciljeva ekonomskog razvoja, bolje efikasnosti tržišta rada te veće mobilnosti radne snage, kako geografske (promjena mjesta boravka radi zaposlenja), tako i profesionalne mobilnosti (promjenu posla ili čak zanimanja). S druge strane, prepoznata je važnost karijerne orijentacije za pojedinca, jer ona treba osigurati da su odluke o izboru srednje škole, fakulteta, te o izboru karijere zasnovane na realnim i objektivnim percepcijama i pokazateljima i da svaki pojedinac razvije vještine potrebne za uspješno upravljanje razvojem karijere. Opredjeljenje država članica EU za saradnju i usklađeno djelovanje u oblasti karijerne orijentacije izraženo je kroz dvije rezolucije:

1. Rezolucija Vijeća Evropske unije o jačanju politika, sistema i praksi za vođenje kroz život u Evropi (2004) (Council of the European Union. Resolution of the Council and of the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe. 28. May 2004. doc. 9286/04.)
2. Rezolucija Vijeća Evropske unije o boljem integrisanju cjeloživotnog vođenja u strategije cjeloživotnog učenja (2008) (Council of the European Union. Council Resolution on Better Integrating Lifelong Guidance into Lifelong Learning Strategies. 21 November 2008.)

Na osnovu dobivenih rezultata, Udruženje mladih psihologa je u periodu 2012 – 2014 realizovalo pilot aktivnosti u okviru projekta „Tvoja karijera – tvoj život“.

Pilot projekat: Obuka za izbor zanimanja i razvoj karijere „Tvoja karijera – tvoj život“ (februar 2012. – april 2014)

Cilj obuke je bio asistiranje maturantima pri donošenju odluke o izboru zanimanja, uz poticanje na uvid u vlastite mogućnosti i sposobnosti za bavljenje određenom profesijom, razvijanje svijesti o vanjskim faktorima koji imaju eventualni uticaj na donošenje odluke, te informisanje o mogućnostima studiranja u Mostaru.

Kroz obuku je u 3 godine realizacije, prošlo 235 učesnika – maturanata s područja Mostara.

Koncept obuke:

- 5 treninga socio – emocionalnih kompetencija;
- 53 intevjua;
- Sajam fakulteta.

Instrumenti :

- Hollandova skala profesionalnih interesa i sklonosti;
- Upitnik višestrukih inteligencija.

Metod rada :

1. Sesija : stvaranje grupne kohezije;
2. Sesija : asertivnost i principi nenasilne komunikacije;
3. Sesija : razvoj samopouzdanja
4. Sesija : razvoj kritičkog razmišljanja; liderstvo i timski rad
5. Sesija : razvijanje svijesti o vanjskim faktorima koji imaju eventualni uticaj na donošenje odluke.

Intervju : polustrukturirani intervju u trajanju od 30 minuta s ciljem evaluacije ličnog doživljaja obuke uz mogućnost konsultacije o eventualnim nejasnoćama.

Sajam fakulteta : predstavljanje 19 fakulteta sa dvije visokoobrazovne institucije u Mostaru, te 8 aktivnih studentskih organizacija, s ciljem ukazivanja na kvalitetu visokoobrazovnih institucija u Mostaru s namjerom sprječavanja „odljeva mozgova“, uz poticanje na studentski aktivizam.

Zaključak : 235 maturanta su prošla trening socio – emocionalnih kompetencija, uz mogućnosti individualnih konsultacija o izboru budućeg zanimanja. Pored toga, su dobili konkretne informacije o mogućnostima studiranja. Krajnji rezultat je stvaranje mreže aktivnih, samosvjesnijih mladih ljudi koji će doprinjeti izgradnji efikasnijeg civilnog društva.

Odziv maturanata i pozitivni odgovori na evalucijskim listovima, ukazuju na potrebu uvođenja sistematičnog karijernog savjetovanja kao vida neformalnog obrazovanja koji će doprinijeti ispunjavanju punih potencijala budućih akademskih građana i, dugoročno, smanjanju stope nezaposlenosti mladih i smanjenja trenda odljeva mozgova iz Mostara.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

PROCJENA POTREBA STUDENTSKE POPULACIJE ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM U MOSTARU

Studiranje je iskustvo koje osobu usmjerava i usavršava u području njezinih interesa, te planiranja budućih aktivnosti potičući ju pritom na puni razvoj svojih potencijala. Uz savladavanje akademskih obaveza, studiranje studenta obavezuje na usavršavanje komunikacijskih, prezentacijskih, organizacijskih i općih životnih vještina koje doprinose izgradnji doživljaja zadovoljstva i ispunjenosti te uspješnom napredovanju u radnoj okolini.

Osim što obuhvata širok spektar zanimljivosti i novosti, pohađanje odabranoga studija predstavlja i područje suočavanja s novim i višestrukim izazovima. Oni se, između ostaloga, mogu odnositi i na poteškoće prilagodbe unutar nove sredine, nedoumice oko odabira studija, nedovoljno razvijene strategije učenja kao i na lične probleme te psihičke smetnje.

Za potrebe izrade Analize, procjena potreba studenata u Mostaru za neformalnim obrazovanjem se odvijala u četiri koraka:

1. Procjena mentalnog zdravlja studentske populacije u Mostaru;
2. Ispitivanje potreba studenata za pokretanjem studentskog savjetovišta u Mostaru;
3. Procjena rezultata pilot projekta „Studentsko savjetovište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru;
4. Procjena potreba dodatne pripreme studenata za tržište rada.

Mentalno zdravlje studentske populacije

Svjetska iskustva govore da čak 20-25% studenata ima psihičke smetnje koje ometaju kvalitetu života i negativno utiču na efikasnost učenja i studiranja.

Na nivou Grada Mostara, sprovedeno je istraživanje „Relacije između depresije, anksioznosti i agresivnosti kod studenata.“ (Šehić, M. 2014). Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 studenata (N=200) sa područja Grada Mostara.

Pogledaju li se frekvencije odgovora iz spomenutog istraživanja vidljivo je da studenti, odnosno studentice, najčešće nemaju osjećaj za najveći broj simptoma anksioznosti. Može se primijetiti da su iznimke osjećaj vrućine, valovi vrućine i hladnoće, nemir ili nemogućnost opuštanja, te lupanje srca i nervoza za koje ispitanici iskazuju blag osjećaj koji ih smeta ili pak srednje teški, neprijatni s vremena na vrijeme. Takvi simpotomi mogu biti povezani sa specifičnim izazovima s kojim se studijenti susreću tokom studiranja, od kojih prednjače ispitna anksioznost i javni nastupi.

Kada se pogledaju frekvencije odgovora na Beckovoj skali depresivnosti vidljivo je da ispitanici uglavnom nemaju osjećaj za simptome depresivnosti. Međutim, iznimka se javlja u tvrdnjama vezanim za izražavanje ljutnje. Većina ispitanika naglašava da se sada ljute više nego ranije (39,5%) ili da ih više uopće ne ljute stvari koje su ih ranije ljutile (35%). Zanimljivo je i da kod pitanja samokritičnosti, značajan broj ispitanika (35,5%) ističe da su kritični prema sebi i svojim greškama.

Samokritičnost se može povezati s razvojnim periodom u kojem se studenti nalaze. Prema Eriksonovim razvojnim fazama, studenti se nalaze ili u fazi adolescencije ili fazi rane odrasle dobi. U fazi adolescencije (12-20 godina) osoba prolazi kroz krizu identiteta koja, u slučaju nepovoljnog razrješavanja, može rezultirati difuzijom identiteta. Difuzija ili konfuzija identiteta je pometenost, rasplinulost u doživljaju vlastitog identiteta, koja se javlja kod mladih pri prelasku iz djetinstva u zrele dob (Erikson, 1980.). Ovakva konfuzija praćena je osjećajem zbuđenosti, usamljenosti, osjećajem krivice i sl. Sve ovo može dovesti do pojave depresivnih i anksioznih simptoma. I u narednoj razvojnoj fazi, koja još više obilježava period studija (20-25

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

godina), a podrazumijeva krizu intimnosti naspram izolacije, može doći do nepovoljnog razrješavanja i pojave simptoma anksioznosti i depresije. Ovakvi konflikti ili krize koje se javljaju u tom periodu u skladu su i sa Rogersovom fenomenološkom teorijom ličnosti, koja uzroke anksioznosti traži u raskoraku između idealnog i realnog ja, zbog čega strah od dezintegracije ličnosti dovodi do pojave prijetućih promjena u shvatanju samog sebe. Pored toga, navedena istraživanja ukazuju da ove pojave doživljaju pomak prema mlađoj životnoj dobi, te se sve češće pojavljuju kod mlađih osoba (Šehić, M. 2014).

Neformalne edukacije za jačanje samopouzdanja i prevladavanje straha od javnog nastupa bi bile korisne za pojedince koje samokritičnost ometa u akademskim i ličnim uspjesima.

Većina ispitanika ističe da povremeno imaju narav da brzo planu, da su vatrenog temperamenta, da se osjećaju loše ukoliko ne dobiju priznanje za vlastiti rad, ali i kada su usporeni zbog tuđih grešaka, kao i da su bijesni ukoliko su slabo plaćeni za dobro urađeni posao. Dio istraživanja „Relacije između depresije, anksioznosti i agresivnosti kod studenata.“ (Šehić, M. 2014) koji se bavi izražavanjem ljutnje, ukazuje na to da čak polovica ispitanika samo ponekad iskazuje ljutnju i dozvoljava sebi takvo stanje. Isto tako povremeno skrivaju vlastitu ljutnju (43%) i zaustave se da ne bi reagovali na neprimjeren način (33%). Većina ispitanika sebe smatra osobama koje često kontrolišu vlastito ponašanje (36,5%). Također, uglavnom pokušavaju biti smireni, pokazati razumijevanje za druge, te se smiriti brže nego većina ljudi. Obuke za adekvatno rješavanje konflikta i usvajanje vještina asertivne komunikacije i aktivnog slušanja su dobro rješenje za studente kojima konfliktne situacije koče profesionalni i lični razvoj.

Spomenutim istraživanjem nastojalo se ispitati, razmotriti i protumačiti relacije između depresije, anksioznosti i agresivnosti kod studenata. Studenti su populacija koja je izložena nizu izazova, promjena i stresora koji, zbog niza razloga, kao što su neadekvatni načini suočavanja, nedostatak podrške, slaba socijalna mreža i sl. mogu izazvati psihičku napetost, nelagodu i poteškoće koji mogu otežavati svakodnevno funkcionisanje (Šehić, M. 2014) . Zbog toga bi se moglo reći da je tematika značajna u identificiranju potreba studentske populacije.

Ispitivanje potreba studenata za savjetodavnom podrškom kroz neformalne edukacije

Na tragu dobivenih rezultata, Udruženje mladih psihologa je u avgustu 2014. godine pretpostavilo da bi savjetodavna podrška kroz neformalne edukacije studentima tokom studiranja ublažila postojeće smetnje, što bi ih, opremljene novim vještinama i znanjima, odvelo do napredovanja kroz akademske i životne izazove.

Neformalna edukacija se danas sve više cijeni i dobila je značajnu ulogu u društvu. Za razliku od formalne edukacije, koje u većini slučajeva ne uzima u obzir sklonosti i talente pojedinca, kroz neformalnu edukaciju pojedinac sam bira u kojim područjima želi razviti sposobnosti. Bitno je napomenuti da neformalna edukacija ne isključuje formalnu, nego je dopunjuje onim sadržajima i aktivnostima koji su u formalnoj edukaciji zanemareni. Pojedinac bira teme koje ga zanimaju, te putem seminara, edukacija, projekata i sl. razvija kritičko mišljenje, svoje stavove i vrijednosti, povećavajući svoju razinu znanja.

Danas neformalna edukacija ima jednu od ključnih uloga prilikom zapošljavanja. Sve je više mladih ljudi koji s diplomom bezuspješno pokušavaju pronaći posao. Ne samo da se putem ovakvog obrazovanja radi na poboljšanju svojih kvalifikacija i povećanju šanse za dobivanjem posla, nego je ono jako bitan dio i tijekom zaposlenja. Studija Evropskog foruma mladih pokazala je da su vještine koje se razvijaju neformalnom edukacijom neke od onih koje najčešće zahtijevaju poslodavci pri zapošljavanju mladih osoba. Tehnologija se razvija sve brže, a

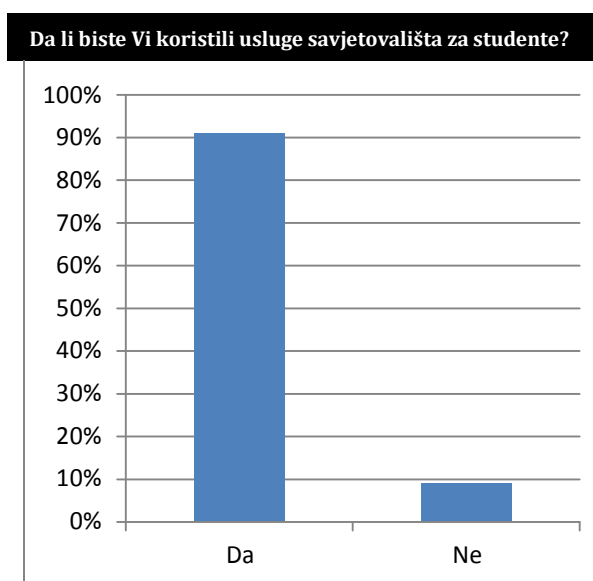
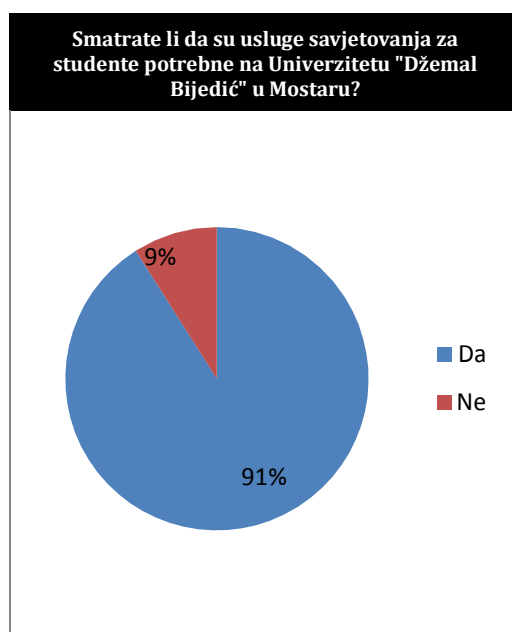
Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovništvo Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

trendovi se mijenjaju, pa je neformalna edukacija često jedini način da čovjek ide u korak s vremenom. Na taj način se u CV mogu unijeti nove vještine i znanja, što će zasigurno pomoći na konkursima za posao. Sticanje novih znanja, sposobnosti i vještina u današnjem vremenu brzih promjena vrlo je važno.

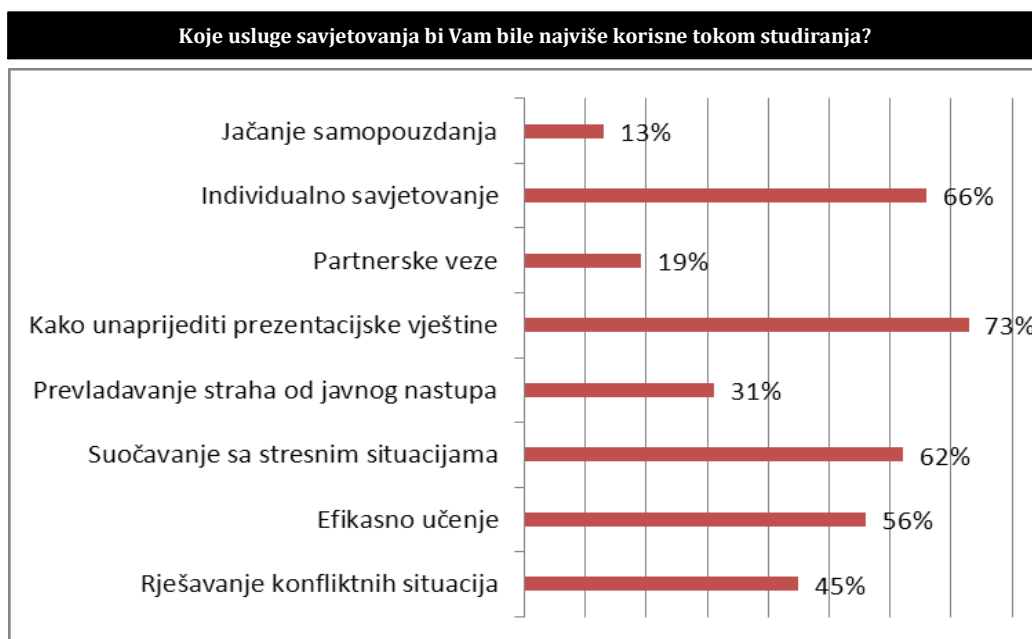
No, osim što im pruža bolje mogućnosti u zapošljavanju, putem ovog načina educiranja mladi su potaknuti na aktivno sudjelovanje i doprinos u razvoju civilnog društva, promociji ljudskih prava, dijaloga i razumijevanja, stjecanje pozitivnih iskustava i dobivanje uvida u primjere dobre prakse.

Kako bi potvrdili svoju pretpostavku, u septembru 2014. godine, Udruženje mladih psihologa je na uzorku od 195 studenata i studentica Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, posredstvom online anketiranja, ispitalo potrebe studenata Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru za pokretanjem studentskog savjetovališta. (‘‘Ispitivanje potreba studenata za pokretanjem studentskog savjetovališta u Mostaru’’, Udruženje mladih psihologa, 2014)

Prema rezultatima ispitivanja, čak 97% ispitanika smatra da su usluge savjetovanja potrebne za kvalitetnije obrazovanje, dok bi 91% ispitanih koristilo neku od usluga studentskog savjetovališta. Bitno je istaknuti i da je od 64 studenta čije mjesto prebavišta nije Mostar, njih 100% bi koristilo usluge savjetovališta za studente.

Cilj ispitivanja je bio i utvrditi koje bi trebale biti prioritetne usluge studentskog savjetovališta. Od navedenih 8 usluga, na osnovu odgovora ispitanika o njihovim potrebama za kvalitetnije studiranje, identifikovano je 5 prioritetnih usluga koje bi studentsko savjetovalište trebalo pružati.

Dakle, identifikovane su sljedeće prioritetne usluge studentskog savjetovišta na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru:

- Rješavanje konfliktnih situacija (45%)
- Efikasno učenje (56%)
- Suočavanje sa stresnim situacijama (62%)
- Kako unaprijediti prezentacijske vještine (73%)
- Individualno savjetovanje (66%)

Pilot projekat „Studentsko savjetovište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“

Na osnovu dobivenih nalaza, u periodu 15/9/2014 – 15/1/2015, Udruženje mladih psihologa je realizovalo pilot projekat „Studentsko savjetovište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg je finansirala Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

Glavni cilj projekta je pružanje stručne psihološke pomoći i podrške u postizanju akademskih uspjeha, povećanju efikasnosti studiranja i unaprijeđenju kvalitete života studenata Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru posredstvom neformalnih tematskih obuka.

Na osnovu rezultata istraživanja „Ispitivanje potreba studenata za pokretanjem studentskog savjetovišta u Mostaru“ (Udruženje mladih psihologa, 2014), kreiran je sljedeći paket usluga koji je ružao usluge studentima Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru:

1. Tematski grupni treninzi za lični i profesionalni rast i razvoj:

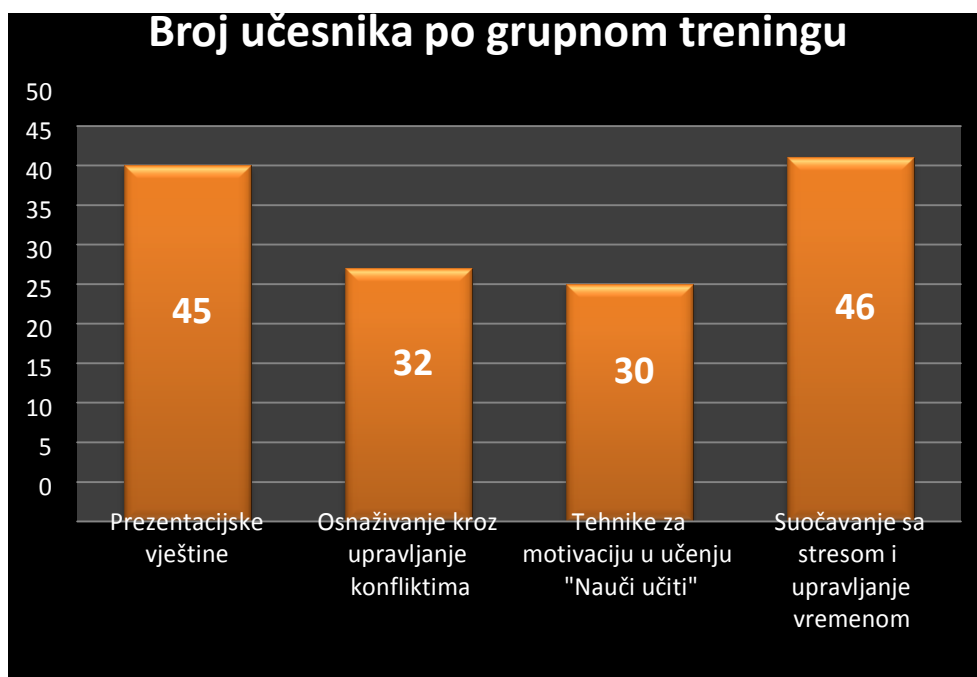
- Prezentacijske vještine;
- Osnaživanje kroz upravljanje konfliktima „Od sukoba do saradnje“;
- Tehnike za motivaciju u učenju "Nauči učiti";
- Suočavanje sa stresom i upravljanje vremenom.

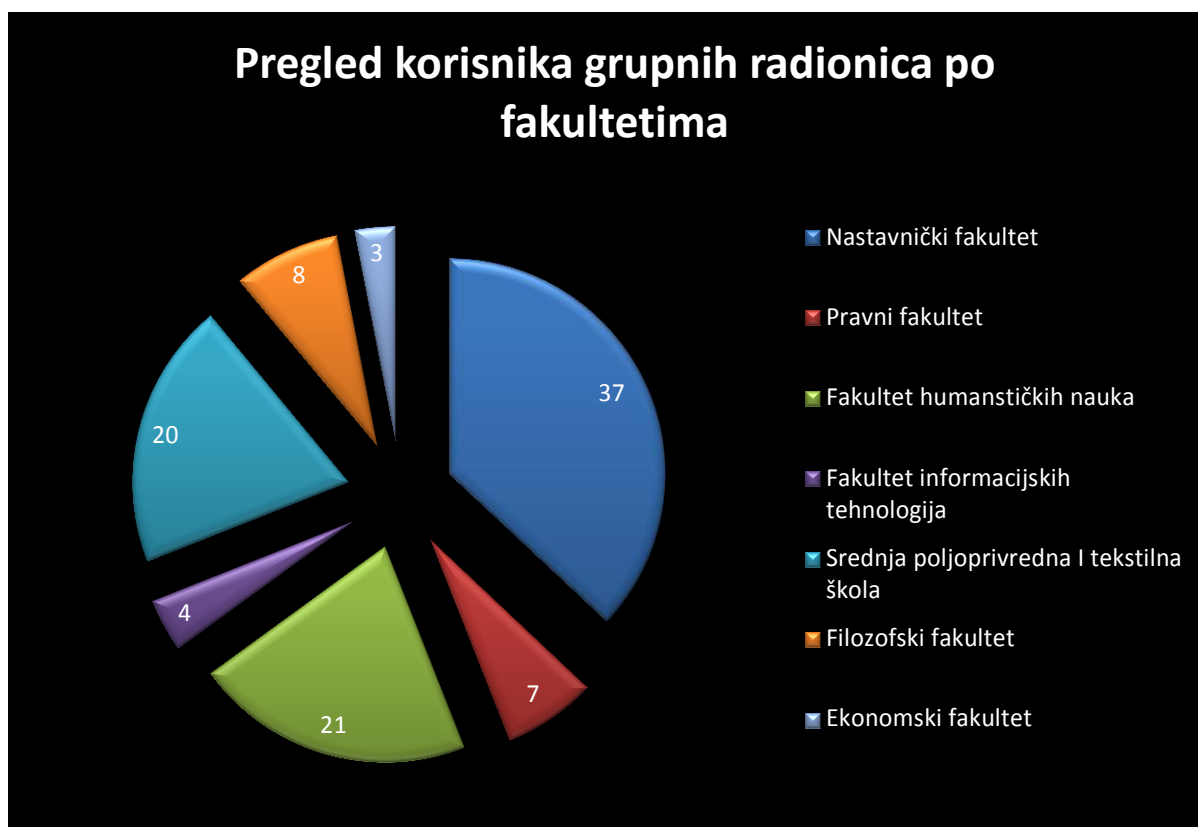
2. Individualna psihološka podrška u rješavanju akademskih, emocionalnih, međuljudskih i drugih problema.

Tematski grupni treninzi za lični i profesionalni rast i razvoj:

U periodu 15/9/2014 – 15/1/2014, tematskim grupnim treninzima za lični i profesionalni rast i razvoj, održana su 3 ciklusa po 4 grupna treninga, od kojih se svaki sastojao od 4 sesije, što znači da je ukupno održano 48 sesija grupnih treninga. Na sesijama je ukupno prisustvovalo 153 studenata, od kojih je 125 studenata s Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, 8 studenata sa Sveučilišta u Mostaru i 20 učenika Srednje poljoprivredne i tekstilne škole Mostar. Zbog ograničenih ljudskih i logističkih kapaciteta, ovim pilot projektom je bilo predviđeno učešće samo studenata Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, gdje se i vršila *face-to-face* promocija projekta. Međutim, zbog medijske zainteresovanosti za aktivnosti, studenti Sveučilišta u Mostaru su se uvidjeli potrebu za grupnim treninzima za lični i profesionalni razvoj, te su istim prisustvovali zajedno s kolegama sa Univerziteta. Kolegij Srednje poljoprivredne i tekstilne škole Mostar je na internom sastanku s predstavnicima Udruženja mladih psihologa (novembar 2014.godine) ukazao na potrebu tematskih grupnih treninga za učenike s poteškoćama u razvoju, koji su korisnici te škole, zbog čega je kreiran i održan trening po prilagođenim nastavnim metodama za učenike te škole.

Od ponuđena 4 tematska grupna treninga, najposjećeniji je bio trening „Suočavanje sa stresom i upravljanje vremenom“ (46 učesnika kroz 3 treninga), te trening „Prezentacijske vještine“ (45 učesnika kroz 3 treninga).

Prema analizi profila korisnika grupnih tematskih radionica, zaključuje se da su studenti Nastavničkog fakulteta i Fakulteta humanističkih nauka najviše zainteresovani za neformalno obrazovanje u vidu ponuđenih grupnih tematskih radionica.

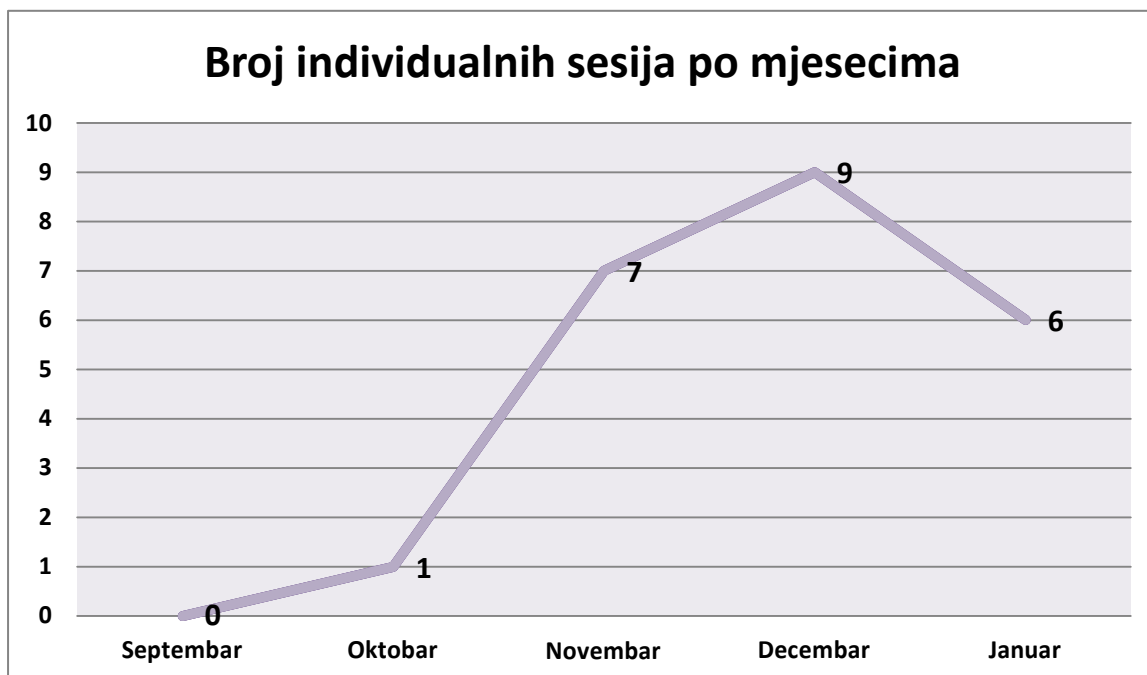
Individualna psihološka podrška u rješavanju akademskih, emocionalnih, međuljudskih i drugih problema.

Studiranje kao i svako drugo životno razdoblje nosi sa sobom niz izazova i potencijalnih poteškoća. Studenti koji nisu sposobni sami prevladati te poteškoće su u okviru ovog pilot projekta imali mogućnost da traže stručnu psihološku podršku kako se takve poteškoće ne bi negativno odrazile na postizanje njihovih akademskih i životnih ciljeva.

U periodu 15/9/2014 – 15/1/2015, održane su ukupno 23 sesije individualnog savjetovanja za studente.

Najčešći razlozi zbog kojih su se studenti javljali u Savjetovalište su bili:

- Poteškoće u prilagođavanju na novu okolinu / socijalna neprilagođenost;
- Poteškoće u partnerskim i porodičnim vezama;
- Nisko samopouzdanje;
- Neadekvatno reagovanje u stresnim situacijama;
- Nedostatak motivacije za učenje, obeshrabrenost, sumnja u pravilan izbor studija;
- Ispitna anksioznost;
- Strah od javnog nastupa.

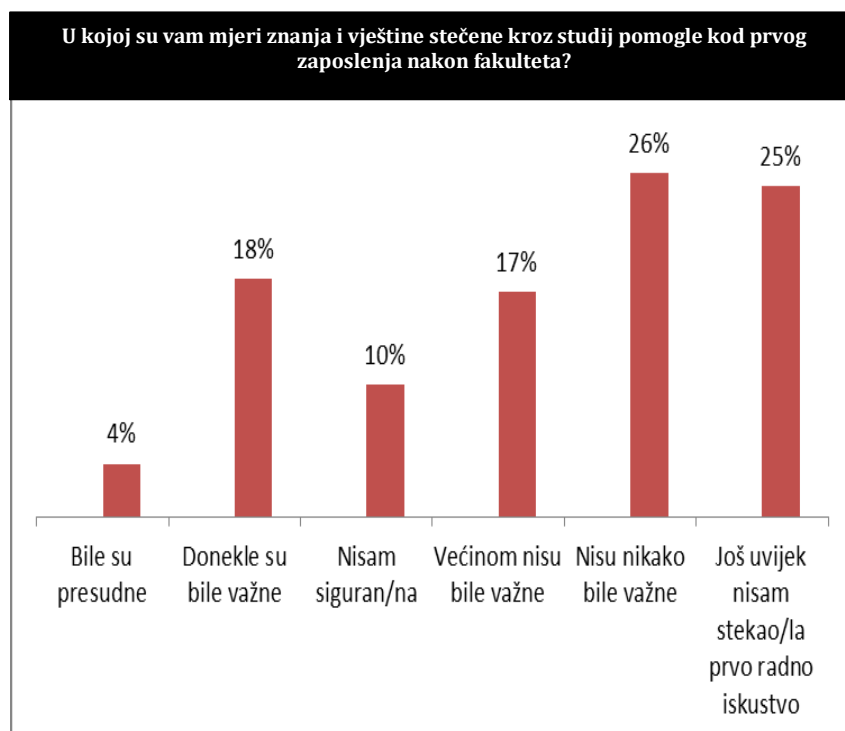
Najveći broj održanih individualnih sesija savjetovanja je bio u decembru (9), što se može objasniti povećanjem potreba za individualnim savjetovanjem za vrijeme ispitnih rokova.

U cilju ukazivanja na potrebe neformalnog obrazovanja u vidu usluga koje su pružane kroz projekat Studentskog savjetovališta, u periodu oktobar 2014 – januar 2015, skupljeno je 500 potpisa studenata koji prepoznaju važnost neformalnog obrazovanja za lični i profesionalni razvoj, zbog čega žele nastavak rada savjetovališta i u 2015. godini.

Procjena potrebe dodatne pripreme studenata za tržište rada

Za potrebe kreiranja ove Analize, Udruženje mladih psihologa je u novembru/decembru 2014.godine na uzorku od 500 ispitanika koji trenutno studiraju, završili su studij ili su nekada studirali pa prekinuli studij na nekom od fakulteta na 2 dvije javne visokoobrazovne institucije u Mostaru, sprovelo „Procjenu potrebe dodatne pripreme studenata za tržište rada“.

Rezultati Procjene ukazuju da su i sami korisnici visokoobrazovnog sistema svjesni vlastitog nepovoljnog položaja na tržištu rada, ali i potrebe za dodatnim, neformalnim, oblicima edukacije.

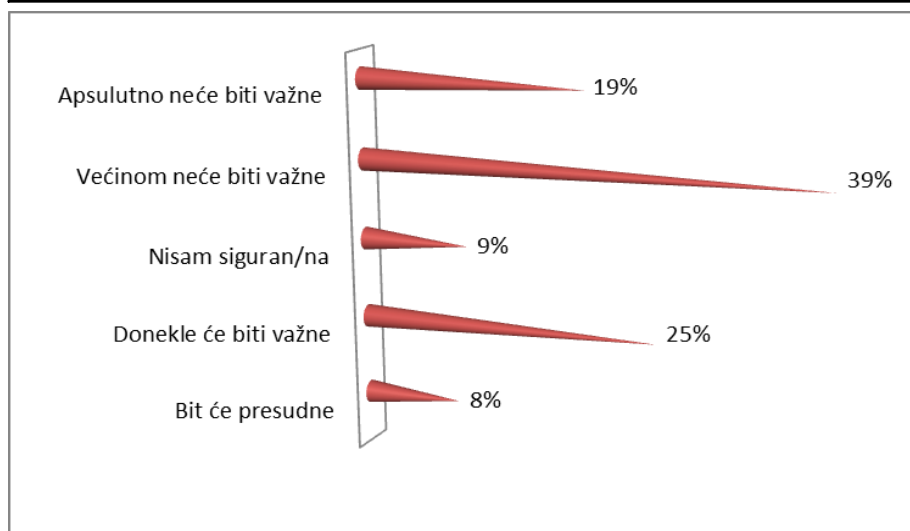
Upitnik je ispunjen i od strane 220 bivših studenata, sada zaposlenih ili nezaposlenih (25% još uvijek nije steklo prvo radno iskustvo).

Većina diplomiranih studenata (26%) smatra da im vještine i znanja stečene tokom studija nisu bile nikako važne prilikom traženja prvog zaposlenja.

Samo 4% zaposlenih ističe da im znanja i vještine stečene tokom studija bile presudne, dok njih 18% smatra da su im bile donekle bile važne prilikom prvog zaposlenja.

U kojoj mjeri ste sigurni da će vam znanja i vještine stečene kroz studij pomoći kod prvog zaposlenja nakon fakulteta?

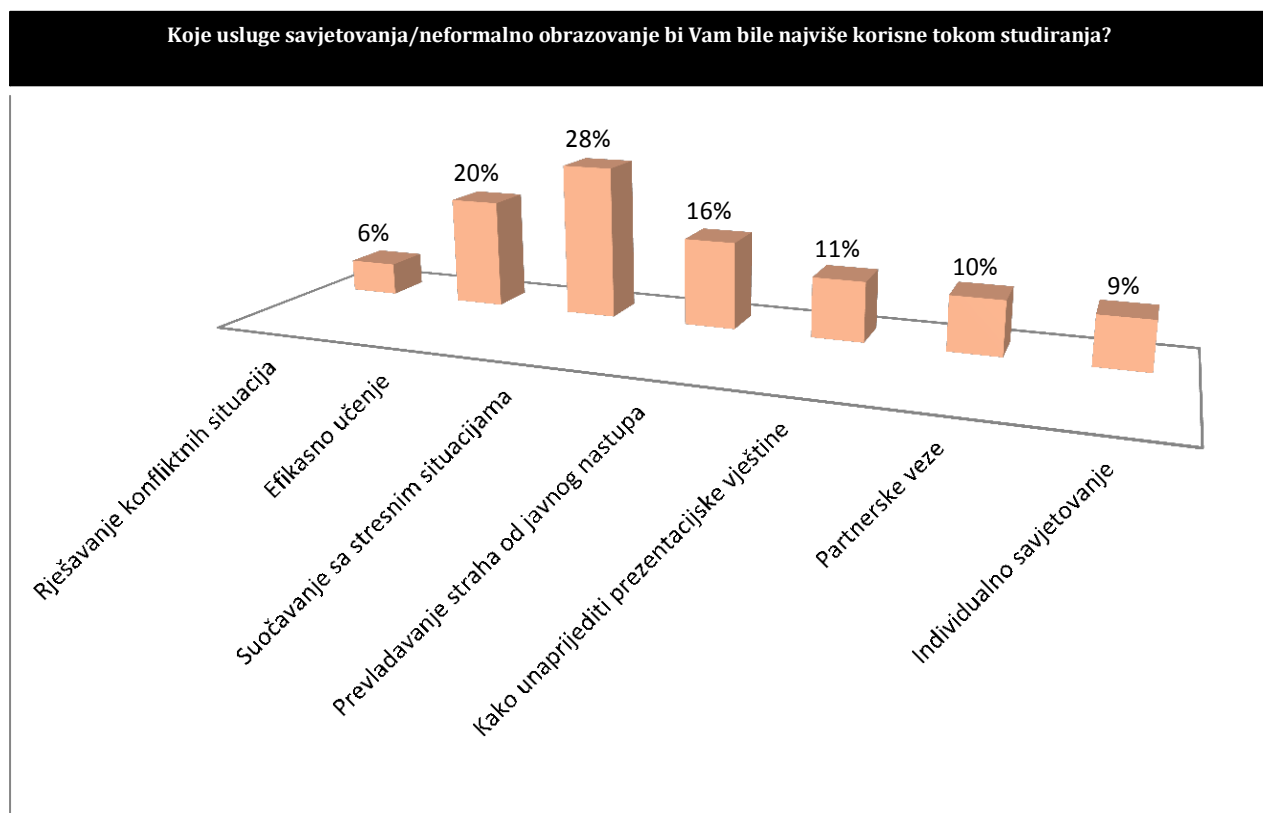
Upitnik je ispunilo 220 studenata u Mostaru, od kojih 39% njih smatra da vještine i znanja koje dobiju tokom studija većinom neće biti važne za zaposlenje, a 19% smatra da apsolutno neće biti relevantne za zaposlenje.

Također, veliki dio ispitanika (72,4%) slaže se sa tvrdnjom da je neformalno obrazovanje neophodno tokom studiranja.

Pri tome, najveći dio ispitanika pokazuje zanimanje za edukacije u polju vještina suočavanja sa stresnim situacijama, komunikacijskih, te vještina za efikasnije učenje.

POTREBA POSLODAVACA U FBIH ZA NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM ZAPOSLENIKA

U današnjim uslovima sve veće nesigurnosti pojedinaca na tržištu radne snage, ciljevi formalnog i neformalnog obrazovanja se sve više institucionaliziraju (uokviruju) u razne oblike politika zapošljavanja gotovo svih zemalja svijeta. Neformalno obrazovanje za jedan od ciljeva ima upravo to da svakog pojedinca učini ozbiljnim kandidatom na tržištu radne snage, jer se s vremenom sve niže spušta prag selekcije u odabiru potencijalnih kandidata na otvorenim radnim mjestima.

Rezultati istraživanja tržišta rada za 2011/2012. godinu u Federaciji BiH, koje Federalni zavod i kantonalne službe za zapošljavanje provode putem anketiranja poslodavaca, ukazuju na to da su razlozi nezadovoljstva poslodavaca radnom snagom u tome što kandidati nemaju kvalitetno praktično i radno iskustvo (32,5%), opće znanje i socijalne i organizacijske vještine (po 13,4%) te poduzetničke vještine (7,7 %). Bez obzira na to o kojim se zanimanjima radi, vještine koje se stalno ističu kao ključne, ali i nedostatne kod mladih ljudi koji traže posao su timski rad, te komunikacijske i organizacijske vještine (Studija Svjetske banke „Are Skills Constraining Growth in Bosnia and Herzegovina?“).

Ovakvi podaci ukazuju na potrebu poslodavaca za neformalnim obrazovanjem budućih zaposlenika.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

ZAKLJUČAK

Interesovanje Udruženja mladih psihologa za temu obrazovanja neposredno je proisteklo iz određenih socioloških i ekonomskih polazišta kao i određenih vrijednosti moderne Evrope kojima Bosna i Hercegovina teži.

Bosna i Hercegovina se suočava sa krupnim izazovima modernog doba, koji se sastoje u promjeni ekonomskog koncepta, ali i promjeni sastava društva, koje teži interkulturalnosti u svim njegovim aspektima. Kao nužna posljedica ovih promjena, dolazi do promjene koncepta obrazovanja, koji postaje moderni obrazovni koncept "učenja za cijeli život".

Uzevši u obzir da je BiH je po "odljevnu mozgovu", odnosno postotku odlaska studenata i visokoobrazovanih kadrova u inozemstvo, peta najgora zemlja u svijetu, da je BiH od 2004. godine napustilo više od 20.000 ljudi i da se trend rasta nastavlja, te da bi 65,6 posto građana napustilo zemlju radi privremenog rada, a 52,3% kako bi se nastanili u drugoj zemlji, kao i visoka stopa nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini koja doseže čak 57,9% (Svjetska banka, juni 2013.), opadajuća kvaliteta visokog obrazovanja u našoj državi, kao i rastuće nezadovoljstvo i pasivnost mladih u BiH, evidentno je da formalno obrazovanje više nije u stanju da odgovori na ove izazove koristeći isključivo sopstvene snage i vrednosti, već mu je potrebno "ojačanje u vidu neformalne obrazovne prakse" (Izveštaj Komiteta za kulturu i obrazovanje pri Savjetu Evrope, 1999. godine).

Modernom društvu su potrebne nove vještine, dodatna znanja, uz istovremen proces promovisanja vrijednosti kao što su socijalna ravnopravnost, dostupnost obrazovanja za sve i aktivna participacija u demokratskom životu, čime se otvara prostor za pojavu neformalnog i formalnog obrazovanja.

Potrebe za neformalnim obrazovanjem mladih u Mostaru su posebno istaknute. Kao grad sa 22 srednje škole, dva obrazovna sistema za mlade i dvije javne visokoobrazovne institucije, u Mostaru postoji opasnost od segregiranja mostarske omladine koja nema priliku za zajedničke aktivnosti u cilju razvijanja interkulturalnog dijaloga. S druge strane, omogućavanje neformalnog obrazovanja koje će okupljati svu omladinu, bez obzira na nacionalnu pripadnost, može promovisati Mostar kao središte dijaloga integrisanog obrazovanja.

U okviru ove Analize, analizirane su potrebe dvije skupine mladih za neformalnim obrazovanjem:

- Korisnika srednjoškolskog obrazovanja u Mostaru,
- Korisnika visokoškolskog obrazovanja u Mostaru.

Analiza je razmotrila rezultate empirijskih istraživanja rađenih u Mostaru i regionu, preporuke iz relevantnih strateških dokumenata važećih za Mostar, te rezultate pilot projekata "Obuka za izbor zanimanja i razvoj karijere "Tvoja karijera – tvoj život" i "Studentsko savjetovalište Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru.

Na osnovu razmotrenog, mogu se kreirati preporuke za:

- Unaprijeđenje neformalnog obrazovanje za korisnike srednjoškolskog obrazovanja u Mostaru;
- Unaprijeđenje neformalnog obrazovanje za korisnike visokoškolskog obrazovanja u Mostaru.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Studentsko savjetovalište Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru“, kojeg finansira Fondacija Mozaik, Fondacija Light for the World iz Austrije, Austrijska razvojna agencija i Fondacija Medicor iz Lihtenštajna.

PREPORUKE ZA UNAPRIJEĐENJE NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA KORISNIKE SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U MOSTARU:

- Uvesti programe promocije cjeloživotnog učenja u školama radi bolje uvezanosti sa tržištem rada i povećanja kvalitete školstva;
- Pružiti infrastrukturnu i finansijsku podršku kvalitetnim programima neformalnog obrazovanja;
- Osigurati standarde kvalitete programa neformalnog obrazovanja i proces licenciranja programa;
- Razviti metode i programe za karijernu orijentaciju učenika, kao trajnog servisa u školama;
- Zapošljavanje stručnih kadrova koji mogu pomoći karijernom savjetovanju;
- Uvezati škole sa CISO centrima i drugim organizacijama koje mogu pomoći u karijernom savjetovanju i vođenju;
- Organizovati dane otvorenih vrata u srednjim školama ili sajmove fakulteta radi informiranja učenika šta koji fakultet nudi;
- Bolje praćenje i analiza potreba i položaja mladih u riziku radi kreiranja adekvatnih mjera.

PREPORUKE ZA UNAPRIJEĐENJE NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA KORISNIKE VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U MOSTARU:

- Predstaviti primjere neformalno-obrazovne prakse (metode i metodologiju), koji ilustruju evropske standarde kvaliteta u sferi neformalnog obrazovanja;
- Promocija programa obuka iz područja neformalnog obrazovanja, a koji mogu doprinijeti rješavanju različitih društvenih problema (npr. nezaposlenosti, nasilja, marginalizacije pojedinih društvenih grupa itd.);
- Podići kod studenata/ica svijest o neformalnom obrazovanju kao mogućnosti za učenje tokom čitavog života, društveni razvoj i povećanje zapošljivosti;
- Formalno priznavanje profesije edukatora neformalnog obrazovanje;
- Oformiti centar za savjetovanje studenata sa sljedećim paketom usluga:
  1. Tematski grupni treninzi za lični i profesionalni rast i razvoj:
    - Prezentacijske vještine;
    - Oснаživanje kroz upravljanje konfliktima „Od sukoba do saradnje“;
    - Tehnike za motivaciju u učenju "Nauči učiti";
    - Suočavanje sa stresom i upravljanje vremenom;
    - Partnerske veze;
    - Prevladavanje straha od javnog nastupa.
  2. Individualna psihološka podrška u rješavanju akademskih, emocionalnih, međuljudskih i drugih problema.
  3. Usluge karijernog savjetovanja
- Kontinuirano praćenje savremenih tokova u obrazovanju:
  - a. ispitivanjem potreba za konkretnim znanjima koje učenici/ce imaju i sprovođenje obuka koje će im ta znanja pružiti;
  - b. povezivanjem sa NVO sektorom, radi razmjenjivanja novih znanja, uvođenja inovacija na polju metodologije rada i ideja za unaprjeđenje obrazovne prakse;
  - c. sprovođenjem seminara, treninga, savetovanja na temu novih evropskih trendova u neformalnom i formalnom obrazovanju;
  - d. upotpunjavanjem kataloga programa neformalnog obrazovanja novim, aktuelnim, raznovrsnim programima i temama;
  - e. konstatnim istraživanjem potreba tržišta za određenim znanjima i ponuda edukativnih programa studentima koji će im ta znanja pružiti

